

Minden lében, avagy a záridőről és a kanálról

NÉMETH GÁBOR

„A szépséget nem eszik kanállal.” (Magyar közmondás)

Egyetlen Stalter-képről szeretnék beszélni. Ráadásul azt sem a Gyuri készítette. Pontosabban nem ő exponált, hanem egy másik Stalter, Stalter Anna. Még pontosabban Gyuri exponált, de nem most. Harminchat évvel ezelőtt találta (ki) a képet, ami ott van a trikóján, hogy majd rákerülhessen erre a plakátra.

Harminchat év, az elég hosszú záridő.

Úgynevezett vicces kép.

Stalter állítólag vidám ember, jön-megy, mosolyog, tényleg, mintha semmi baj nem volna, pedig éppen eleget látott. Éppen eleget ahhoz, hogy elege legyen a látásból, valamivel el kell már takarni a szemét, teszem azt, ezzel a két kanállal. Milyen jópofa. Ami vicces, abban azért többnyire találsz némi dermesztőt.

Sétálunk az esőben, és a halállal tréfálgozik, a halálról beszél, meg a megkönnyebbülésről, hogy akkor ez itt, ez a Számadás, most már tényleg megvan.

Két évig laborálni. Szöszmötölni. Esendő anyagokkal bíbelődni. Analóg fotoshop, hadonászni a zöldes fényben, Csili-csala bácsi csodái. Ez az egész itt tulajdonképpen búcsú az analóg fényképezéstől.

Félretett ezer éve egy csomó papírt, mondja. De hát annak, kérdezem, már régen meg kellett volna romlania, nem? Csúfodáros pillantás a szemüveg mögül. Mesélni kezd, mint egy gyereknek, hogy a kemény papír kicsit lágyabb lesz, a lágyról viszont ennyi állás után tényleg eltűnnének a feketék, meg jönnek valami bs-ek is, bólogatok, egy kurva szót sem értek, de mindjárt elalaszom, tényleg, mint egy gyerek. A végén azt mondja, váratlanul, felhasználatlan papírt kidobni, az olyan, mintha virágmagot szórni a kukába, ettől viszont felébredek.

Minden négyzetcentiméter fontos, mondja Stalter, mellesleg az egész életművével, de úgy, mintha nem is a fotóról beszélne.

Meg, hogy a halál is lehet szép, fekszik Capa képén a mesterlövész, mert lefektette örökre az élet, folyik ki belőle a vér, de a vére, a vértócsa, az gyönyörű. Az jut eszembe, ha ennyire szép, akkor talán a halál is lehet élet.

Hogy minden *leben*.

Nyugodtan meghalhatok, mondja később, viccelődve az esőben, de ennél rosszabb viccet még nem hallottam.

Eldobta a kanalat, mondják a magyarok, arra, aki meghalt.

Állunk a kanalas képeknél, Stalter azt mondja, akik a képen vannak, valószínűleg szilikózisban haltak meg, valami szilikózisfélelben, csiszolod a kanalat, száll a fémpor, belélegzed. Olyan, mint egy börtön. Lassított kivégzés, elég hosszú záridő.

Stalter azt mondja, a valóságos börtönben úgy van, hogy aki nyolc évet vagy még többet kap, annak saját kanál jár.

Manufaktúra sorozat, Berettyóújfalú, 1980

Jár neki, mint valami rendjel.

Azt mondja Stalter, a fronton is volt minden katonának. A zsebükben hordták, mutatja, hol, a szíve felé mutogat. Aki elvesztette, nemsokára meghalt.

A magyar nép a „*cigánykanállal eszik*” kifejezésen valaha azt értette, hogy „*hazudik*”. Ma már csak azért nem érti ezt rajta, mert nagyjából semmit nem ért már, ami régi.

Oly sötét van, mondta régen a magyar, *hogy a kanál is megállana benne*.

Balkán utca sorozat, 1990

Staltert egész eddigi életében a cigányok foglalkoztatták, ahogy leírom, látom, ez is van olyan vicces, mint a szemén a két kanál, azt jelenti, a cigányok adtak neki munkát, pedig nekik sincsen, érted.

A fényképezést ugyanis munkának tekinti, nem nevezi művészetnek, például. *A tengert kanállal hörpölgeti*, mondták a magyarok régen, pedig akkor még nem voltak sajtófotósok.

Aki sajtófotót néz, a témára koncentrálni, és ritkán veszi észre, azért koncentrálni rá, mert valaki elintézte, elintézte a szakmája eszközeivel. Elintézte, mert *volt kanala hozzá*.

Ha én nem volnék, meg a kanál, a világ marokkal lenne, mondatná gögösen Stalter, a régi magyarokkal szólva. Volna rá alapja.

A világ amúgy egy kurva, aki akarja is, meg nem is, hogy lefényképezzék.

Itt, a Mai Manóban ezek a képek művészetnek látszanak, nagy, megrendítő, igazán jelentős művészetnek, a legnagyobbakéhoz foghatóan. Kertészéhez, Balogh Rudolféhoz.

Lenagytod, előhívod, fölragasztod, bekeretezed, és fölragod a fehér falra.

Kicsit hátralépsz.

Hogy mi a művészet, azt megállapítani nem, csak eldönteni lehet, mondja Erdély Miklós a Marly tézisekben.

Hátralépek, és eldöntöm, hogy ez művészet.

Kanál vízben is elveszhet a szűnyog.

Staltert szokás szociófotósnek nézni, szubjektív dokumentarista, mondja magáról, persze, mi az, hogy dokumentum, ezek az emberek az úgynevezett valóságban soha nem csinálják azt és úgy, amit és ahogyan a képeken, úgy kellett nekik megmondani, hogy mit csináljanak, hogy a lehető legjobban hasonlítsanak önmagukra.

Vagy, éppen ellenkezőleg, valahogy elintézni, hogy az isten szerelmére, ne látsszon, amit nem akar láttatni. Űl a kislány a

képen, maga a megtestesült, reménytelen szerencsétlenség, az arcát félig takarja valami áttetsző kendő, mintha függönyből vágta volna le egy darabot, a Stalter letakarta az arcát kendővel, mert nem akarta, hogy lássuk, milyen reménytelenül bandzsa. Az viszont, akarta vagy sem, látszik a lányon, hogy megadta magát, nemcsak a fotósnak, hanem egyenesen a sorsnak. Az életnek. Az látszik, hogy mindennek megadja majd magát, ami csak szembe jön. Látszik rajta a jövő, amiből azóta múlt lett. Ez a világvégi szomorúság jelenítődik meg. Kellett hozzá a kendő, hogy a bandzstárból tűnődő, rezignált félrenézés legyen.

Nem tudom, Stalter szégyenkezik-e emiatt.

Mindenesetre megkéri a feleségét, hogy takarja el a szemét két kanállal, ahogy szerintem azt az alig látható, ismeretlen fegyencet ő kérte meg harmincvahány éve, hogy tartsa már oda azt a két kanalat a tarzantrikós fiú szeméhez. Eszébe jutott vajon, amikor exponált, hogy csak ő lát, aki látszik, az nem láthat semmit? Hogy ez egy kibaszott hatalmi helyzet?

Hajlamos vagyok ezt a plakátot vezeklésnek nézni. Számadásnak, tényleg.

De miért a kanalakat bízta a feleségére? Miért nem a fényképezőgépet? Úgy rémlik, Judit egész jól elboldogul vele. *Cseréptál, fakanál*, mondták régen a magyarok a szegény házaspárra. *Egy kanállal esznek*. Honnan akadt vajon akkor kettő?

A lányukat kérték meg, hogy készítse el ezt a képet.

Állunk a plakát előtt, Gyuri mutatja Judit fülbevalóját, ahogy rím lesz belőle a képen, rím a kanál fényére, egész jó a kompozíció, mondja az apák idióta szemérmességével, én meg, mások idióta apja, hevesen bólogatok.

Jó, hogy ez megvan, mondja aztán odakint az esőben, ha feldobom a bakancsot, talán nem dobják ki a gyerekek azonnal az egészet.

Azt a szót kerülgeti, hogy örökség.

Tólapa sorozat, 1982

Szendrőlád, 1993

Hajdúhadház, 1995

Marosvásárhely, 1993

Ikrény, 1995

Edelény, 1995

Edelény, 1995

Tólapa sorozat, 1982

Hajdúhadház, 1995

Hajdúhadház, 1995

Edelény, 1995

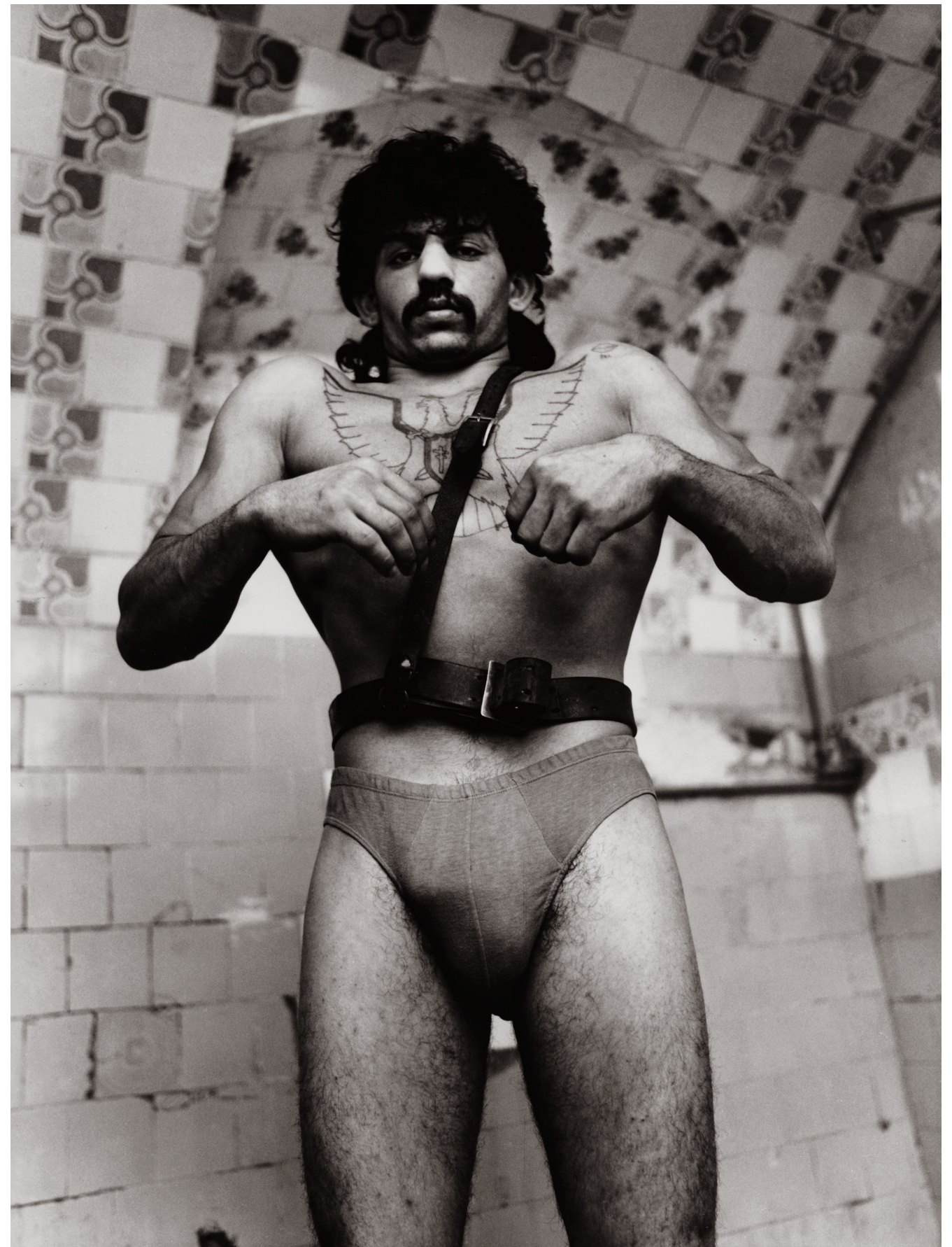
Balkán utca sorozat, 1990

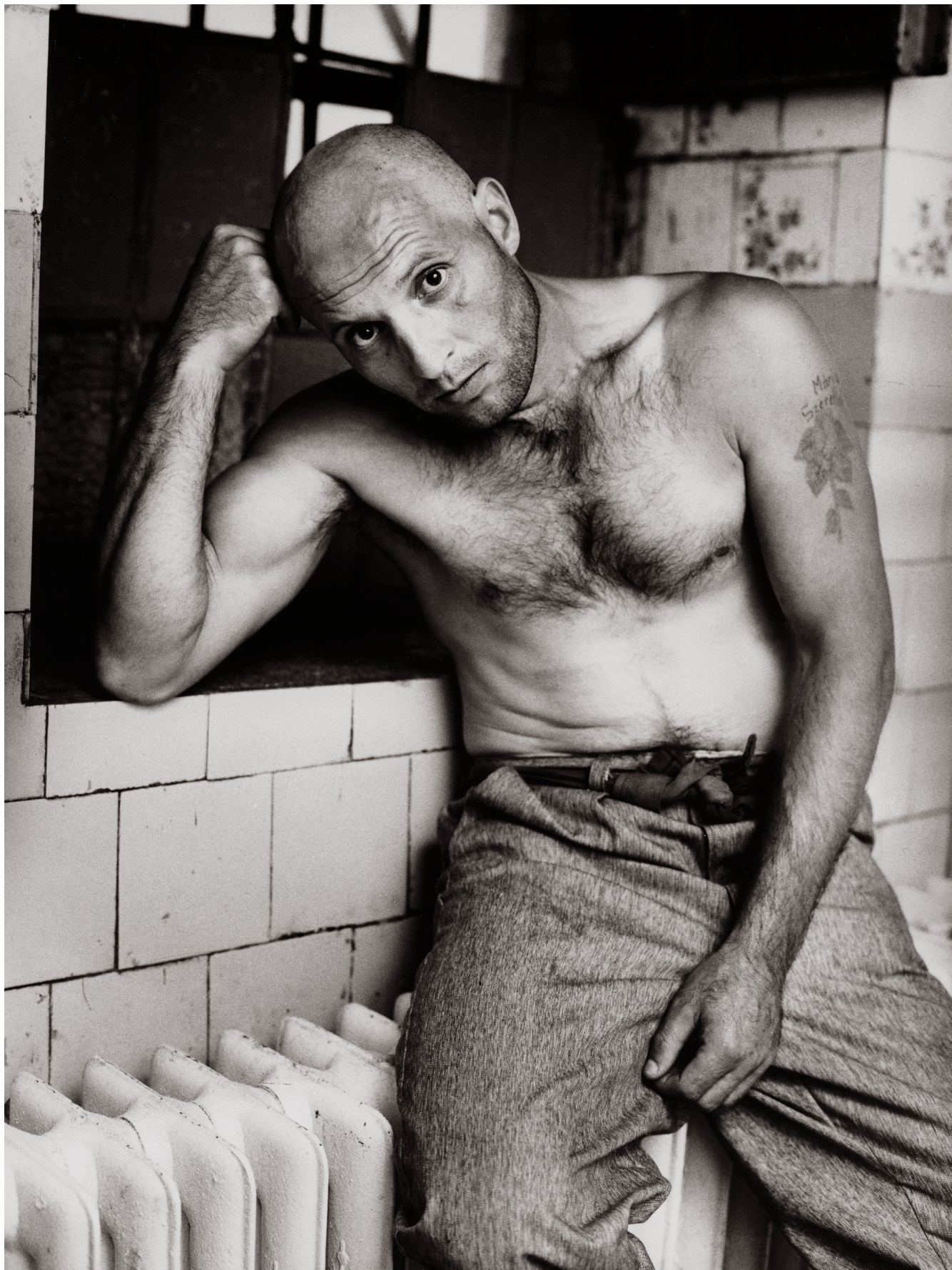
Marosvásárhely, 1993 →

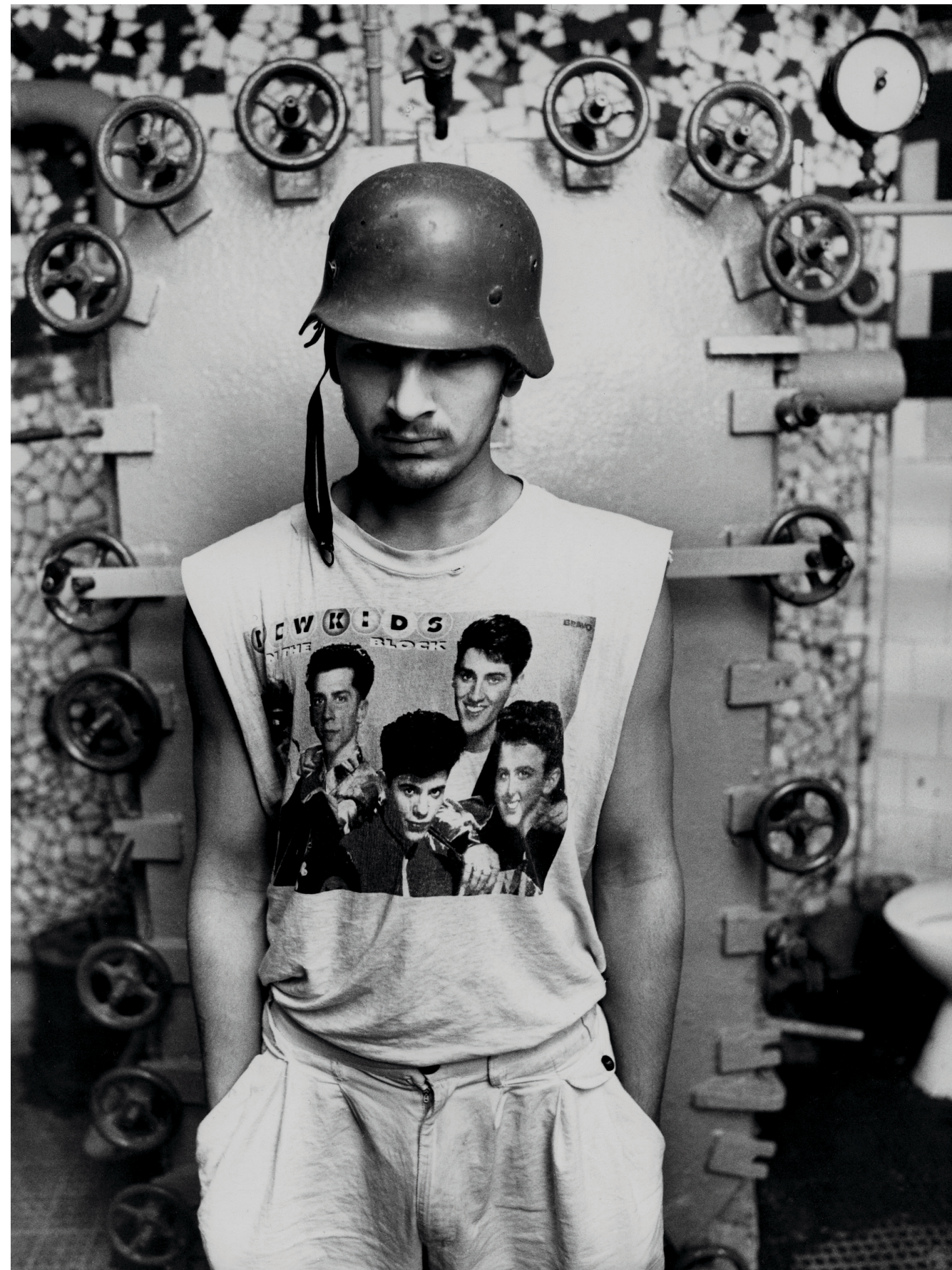
Balkán utca sorozat, 1990

Börtönlakók sorozat, 1984-87

Börtönlakók sorozat, 1984-87

Börtönlakók sorozat, 1984-87